

ОБЕДИНЕНА ГЕРМАНИЯ В ЕВРОПА И СВЕТА

GERMAN REUNIFICATION IN EUROPE AND WORLDWIDE

Искра Баева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Т. Костадинова / T. Kostadinova. Външна политика на обединена Германия 1990–1998 [*German Foreign Policy after Reunification 1990–1998*]. Издателство „Парадигма“, София, 2012, 383 с. ISBN: 978-954-326-172-7.

Тази книга е резултат от съчетанието на няколко щастливи обстоятелства, които заслужава да се споменат. Първото е доброто сътрудничество между Историческия и Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, благодарение на което в специалността „Международни отношения“ преподаването се извършва съвместно от юристи и историци, а в хода на своето следване студентите могат да се ориентират в предимствата и недостатъците на двата подхода при анализа на международното развитие, разрешаването на регионалните и глобалните кризи и конфликти. Тонка Костадинова е завършила именно тази специалност и още като студентка избра да пише дипломна работа за обединението на Германия, в която чудесно се съчетават историческите и юридическите аспекти на процеса. Второто щастливо обстоятелство е свързано с третата форма на обучение в Университета – докторантурата, която позволява на студенти от различни специалности да насочат усилията си към разработката на нов проблем в научното познание. Тонка Костадинова спечели докторантски конкурс в моята катедра по нова и съвременна история в ИФ на СУ, което ѝ даде възможност да продължи и развие започнатата вече тема за съвременната история на Германия. Третото щастливо обстоятелство е фактът, че Тонка Костадинова се

възползва от традиционните ни научни връзки, за да осъществи плодотворни специализации в Чехия и Гърция, което пък ѝ позволи да представи своята тема за външната политика на обединена Германия в по-широк контекст и да я види от повече гледни точки. И накрая, четвъртото щастливо обстоятелство е възможността да публикува своята дисертация като книга в издателство, което проявява траен интерес към историческите изследвания на нашата катедра по съвременна история. Не е тайна, че докторските дисертации почти винаги са едни от най-сериозните разработки на учените, тъй като за тях те се подготвят в условията на целенасочена и направлявана от утвърдени в науката специалисти събирателска и аналитична дейност. Такъв е случаят и с първата книга на младата българска изследователка на съвременната история през призмата на международните отношения Тонка Костадинова.

Както показва заглавието, книгата на Тонка Костадинова „Външна политика на обединена Германия 1990–1998“ е посветена на неголям хронологичен отрязък от време и на един аспект от първите стъпки на нова Германия, на който обикновено се отделя малко внимание. Мога да го формулирам във въпроса: Може ли да се говори за нова външна политика на Германия през последните години от управлението на консерваторите (християндемократите) в края на XX в., след като ФРГ успява да погълне шестте източногермански провинции и да възстанови единството на нацията?

Проблемът за начина, по който е извършено обединението, не е в центъра на вниманието на авторката, но той не може да бъде заобиколен, защото от него зависи бъдещето на отново появилата се като единен държавен обект Германия в центъра на Европа. На този проблем е посветена първата, която може да се определи и като въвеждаща глава на книгата „Германският въпрос в системата на международните отношения, 1945–1990 г.“. В нея Тонка Костадинова се е опитала да обобщи, макар и накратко, написаното в почти необозримата немска, европейска и световна литература, посветена на механизмите за разделяне на Германия, десетилетното съществуване на две германски държави след Втората световна война, значителната им роля в хода на международните отношения в двуполусния свят. Германският проблем е един от най-важните за развитието на отношенията Изток–Запад, затова авторката е поставила разглеждането на германо-германските отношения в контекста на сблъсъка между Съветския съюз и неговите европейски съюзници, от една страна, и Съединените щати и техните западноевропейски съюзници, от друга. С пълно основание Тонка Костадинова отделя немалко внимание и на ролята на Михаил Горбачов и неговата „перестройка“ за Съветския съюз и света като най-важната предпоставка за преодоляване на германското разделение. Що се отнася до германското участие в процеса на обединение, водеща безспорно е позицията на Хелмут Кол, но за разлика от повечето български автори, писали за обединението на Германия, в тази книга могат да се проследят

дят и реформаторските усилия на част от източногерманските политически и научни дейци, които се опитват да лансират друг модел на обединение, съобразен и със спецификите на ГДР, а не просто тя да бъде инкорпорирана във Федералната република. Става дума за „Плана на Модров“.

За българските любители на историята представените в книгата на Тонка Костадинова вътрешногермански преговори за реализиране на обединението са сред най-интересните страници, независимо че съществуват и други публикации за този изключително важен за съвременния свят процес, демонстрирал зрелищно края на Студената война. Сред българските предходници на Костадинова трябва да се изброят Елена Кюлюмова-Бояджиева – „Развързката 1989–1990. Обединението на Германия, Европа и великите сили“ (1999), Анелия Коева – „Смелост за мир, смелост за промяна“ (2010), Мария Колева – „Падането на Берлинската стена и обединението на Германия“ (сп. *Минало*, 2000, № 2). При това трябва да прибавя и умението на авторката ненаатрапчиво да обърне внимание върху икономическите проблеми, пред които се изправят източните провинции и с чието решаване в началото никой не иска да се захване както заради еуфорията от присъединяването, така и заради триумфа на западната концепция (аналогите с началото на нашия преход са повече от видими).

Същинската част на книгата – двете глави, представящи външната политика на обединена Германия в двата последни управленски мандата на канцлера Хелмут Кол, са озаглавени многозначително: „Приемственост чрез промяна“: германската външна политика по време на преход, 1990–1994; Германската външна политика към утвърждаване чрез промяна, 1994–1998 г. В тях Тонка Костадинова подробно запознава заинтересованите читатели с многовекторната външна политика на Германия през призмата на идеята за приемственост и промяна.

Основният извод на авторката е, че след обединението не може да се очаква рязък поврат във външната политика на Федерална република Германия. Този извод е предопределен от факта, че държавата не е преучредена, а просто в традиционните структури на ФРГ са включени шестте източни провинции благодарение на голямата отстъпчивост на Горбачов в преговорите за запазване на членството на обединена Германия в Северноатлантическия пакт, въпреки че дотогава ГДР е била важна част от Варшавския договор – основен военнополитически противник на НАТО. Запазеното членство в Северноатлантическия пакт на обединена Германия е най-важната изходна позиция за външната политика на канцлера Кол през 90-те години на XX в. Тонка Костадинова разкрива смисъла на идеята на Хелмут Кол за съчетаване на приемствеността и промяната в цитирания от нея фрагмент от речта на канцлера, произнесена на знаменателния 3 октомври 1990 г., когато е обявено германското обединение. Думите на Кол звучат така: *„Ние сме наясно, че*

с акта на обединение поемаме и по-голяма отговорност спрямо международната общност. Ние ще поемем тази отговорност в рамките на ООН, Европейската общност и Атлантическия съюз, както и в отношенията си с отделните държави. Затова и външната ни политика остава насочена към по-нататъшно партньорство, тясно сътрудничество и мирно реализиране на интереси“ (с. 121).

Що се отнася до анализаторската позиция на авторката, тя я демонстрира, като посочва „основните константи“ на външната политика на ГФР преди и след обединението. Според нея те са четири: запазване на европейската роля на САЩ, задълбочаване на европейската интеграция, интегриране на „прехождащите“ страни от Източна Европа и поддържане на добри отношения със Съветския съюз (с. 131). Четирите водещи външнополитически тези са реализиране последователно в първия мандат на Хелмут Кол като лидер на обединена Германия (1994–1994). Оттук нататък в рамките на повече от 200 страници Тонка Костадинова проследява конкретно и на основата на широк кръг документи и други публикации външнополитическите инициативи на Германия през този и следващия мандат. Тя ги вижда в следните геополитически направления: по отношение на кризата в Персийския залив ФРГ заема позицията на „непряка ангажираност“; по отношение на процесите на разпадане на Югославия – обявява се за подкрепа на правото на отделяне на Словения и Хърватия (както би трябвало да я назоваваме, а не Хърватска, ако искаме да спазваме принципите в българския език при наименоуването на държави, а не в чуждите езици), което съответно засилва антигерманските настроения в Сърбия – носителка на югославското наследство; по отношение на трансформационните процеси в европейската интеграция – съдейства на по-тясното всестранно сътрудничество, което да засили наддържавните институции; по въпросите на регионалната и глобалната сигурност – засилва своите международни ангажменти в тази сфера.

Още първите четири години на обединена Германия се оказват достатъчни, за да променят изцяло облика и ролята на тази водеща европейска страна във външната политика на Европа и света. С други думи, може да се каже, че опасенията на британския министър-председател Маргарет Тачър и на френския президент Франсоа Митеран, изразени през 1990 г. в навечерието на обединението на Германия, донякъде са се реализирали, но не в посочената от тях посока – Германия не се превръща в нова военна опасност, а повишава своята относителна тежест чрез ангажирането си във все повече международни кампании.

Последната глава от книгата на Тонка Костадинова е посветена на последния мандат от дългото 16-годишно управление на Хелмут Кол. В нея авторката проследява нарастващия ангажмент на Германия в големите европейски проблеми и конфликти. Новото важно направление, което през следващите

години и при управлението на червено-зелената коалиция ще се превърне в германска специфика, е източното: отношенията с Руската федерация, наследила в голяма степен Съветския съюз. Развиват се ангажиментите на ФРГ и в задълбочаващата се война в Югославия, и в интеграционните процеси във вече създадения Европейски съюз.

Като общ извод в добре структурираната книга на Тонка Костадинова, посветена на външната политика на обединена Германия, могат да послужат думите на авторката: *„Германия е страната, която е най-облагодетелствана от геополитическите промени, белязали системата на международните отношения през 1989 и 1990 г. След повече от 45 години Федералната република възстановява държавното си единство и придобива пълен външнополитически суверенитет, значително увеличава територията и населението си и се превръща в потенциален водещ политически и икономически фактор не само в европейски, но и в световен мащаб“* (с. 347).

Книгата е нова стъпка в българската германистика, при това тя демонстрира предимствата от съчетанието между историческия и институционалния подход в изследването на международните отношения.

Prof. Iskra Baeva, PhD

Sofia University „St. Kliment Ohridski“

15, Tsar Osvoboditel Blvd.

1504, Sofia, Bulgaria

E-mail: iskra.baeva@yahoo.com